

Κυριακή Γ' Ματθαίου: Η δύναμη της πίστης (Αγ. Νικολάου Βελιμίροβιτς)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 10 Αυγούστου, 2012

(Ματθ. ιζ 14-23)

Από τη δημιουργία του κόσμου και του χρόνου όλοι οι λαοί της γης πίστευαν πως υπάρχει πνευματικός κόσμος, αόρατα πνεύματα. Πολλοί άνθρωποι όμως απομακρύνθηκαν από τη θεωρία αυτή κι αποδίδουν μεγαλύτερη δύναμη στα πονηρά πνεύματα, παρά στα αγαθά. Με την πάροδο του χρόνου θεοποίησαν τα πονηρά πνεύματα, έχτισαν ναούς προς τιμή τους, προσέφεραν θυσίες και προσευχές και κατέφευγαν σ' αυτά για κάθε πρόβλημά τους. Όσο περνούσαν τα χρόνια πολλοί άνθρωποι εγκατέλειψαν τελείως την πίστη τους στα αγαθά πνεύματα κι αφέθηκαν να πιστεύουν μόνο στα πονηρά, στους «κακούς θεούς», όπως τα ονόμαζαν. Ο κόσμος αυτός έμοιαζε πια με στάδιο, όπου άνθρωποι και πονηρά πνεύματα ανταγωνίζονταν μεταξύ τους. Τα πονηρά πνεύματα βασάνιζαν τους ανθρώπους όλο και περισσότερο, τους τύφλωναν πνευματικά, μόνο και μόνο για να σβήσουν από τη μνήμη τους την ιδέα του καλού Θεού και της μέγιστης και θεόσδοτης δύναμης των αγαθών πνευμάτων.

Στις μέρες μας όλοι οι λαοί της γης πιστεύουν στα πνεύματα. Η πίστη αυτή από μόνη της είναι ορθή. Εκείνοι που απορρίπτουν τον πνευματικό κόσμο, το κάνουν επειδή η όρασή τους είναι μόνο σωματική κι έτσι δεν μπορούν να τον δουν. Ο πνευματικός κόσμος όμως δε θα ήταν πνευματικός, αν ήταν ορατός στα σωματικά μάτια. **Ο άνθρωπος που ο νους του δεν έχει τυφλωθεί και την καρδιά του δεν την έχει κάνει αναισθητή η αμαρτία**, μπορεί κάθε μέρα και κάθε ώρα να νιώσει με όλη του την ύπαρξη, πως στον κόσμο αυτόν δεν είμαστε μόνοι μας. Συντροφιά μας δεν είναι μόνο η βουβή και άλαλη φύση, οι βράχοι, τα φυτά, τα ζώα και τ' άλλα πλάσματα, στοιχεία και φαινόμενα. Οι ψυχές μας βρίσκονται σε συνεχή επαφή με τον αόρατο κόσμο, με αόρατες υπάρξεις. Εκείνοι που από τη μια απορρίπτουν τα αγαθά πνεύματα κι από την άλλη θεοποιούν και προσκυνούν τα πονηρά, είναι πλανημένοι.

Όταν ο Κύριος Ιησούς εμφανίστηκε στον κόσμο, όλοι σχεδόν οι λαοί πίστευαν πως τα πονηρά πνεύματα ήταν δυνατά και τα αγαθά πνεύματα ανίσχυρα. Οι πονηρές δυνάμεις κυριαρχούσαν πραγματικά στον κόσμο, **γι' αυτό και ο Χριστός ονόμασε**

τον αρχηγό τους άρχοντα αυτού του κόσμου. Δεν είναι τυχαίο που κι οι άρχοντες των Ιουδαίων απέδιδαν όλη τη θεϊκή δύναμη του Χριστού στο διάβολο και τους αγγέλους

Ο Κύριος Ιησούς ήρθε στον κόσμο για να ξεριζώσει την πίστη των ανθρώπων στο πονηρό και να σπείρει στις ψυχές τους την πίστη στο αγαθό, στην παντοδυναμία τού καλού και την ακατανίκητη δύναμή του. Ο Χριστός δεν κατήργησε, αλλ' επιβεβαίωσε την αρχαία και παγκόσμια πίστη στα πνεύματα. **Αποκάλυψε όμως τον πνευματικό κόσμο όπως πραγματικά είναι κι όχι όπως φαινόταν στους ανθρώπους με τη φθοροποιό επιρροή των δαιμόνων.** Ο ένας, αγαθός, σοφός και παντοδύναμος Θεός, είναι ο Κύριος τόσο του πνευματικού όσο και του φυσικού κόσμου, ορατού και αοράτου. Τα αγαθά πνεύματα είναι οι άγγελοι κι ο αριθμός τους είναι αμέτρητος. **Τα αγαθά πνεύματα, οι άγγελοι, είναι απείρως πιο δυνατά από τα πονηρά πνεύματα, που στην πραγματικότητα δεν έχουν εξουσία να κάνουν τίποτα, αν ο παντεπόπτης Θεός δεν το επιτρέψει.**

Τα πονηρά πνεύματα είναι πολυάριθμα. Σ' ένα μόνο δαιμονισμένο στα Γάδαρα, που τον θεράπευσε ο Κύριος, κατοικούσε ολόκληρη λεγεώνα, δηλαδή μερικές χιλιάδες δαίμονες. Τα πονηρά αυτά πνεύματα **πλανούσαν τους ανθρώπους,** λαούς ολόκληρους, εκείνο τον καιρό, όπως και σήμερα πλανούν πολλούς αμαρτωλούς, **προσπαθούν να τους πείσουν πως είναι παντοδύναμα**· πως είναι στην ουσία οι μόνοι θεοί, πως εκτός απ' αυτούς δεν υπάρχουν άλλοι θεοί, αγαθά πνεύματα δεν υπάρχουν. Όπου κι αν εμφανίστηκε ο Κύριος Ιησούς όμως, εκείνα έφευγαν μακριά έντρομα. Αναγνώριζαν πως ο Κύριος είχε εξουσία και δύναμη, πως μπορούσε να τους διώξει απ' αυτόν τον κόσμο και να τους στείλει στην άβυσσο της κόλασης. Προκαλούσαν αναταραχή σ' αυτόν τον κόσμο μόνο με την παραχώρηση του Θεού. Πολεμούσαν το ανθρώπινο γένος με τόση ορμή, όπως τα όρνια πέφτουν στα θνησιμαία. Τον κόσμο αυτόν τον λογάριάζαν καταφύγιο, κρησφύγετό τους.

Εαφνικά ο φορέας του αγαθού, ο Κύριος Ιησούς Χριστός, εμφανίστηκε μπροστά τους. Τρέμοντας από φόβο εκείνοι έκραξαν: *«Τί ημίν και σοι, Ιησού υιέ του Θεού; ήλθες ώδε προ καιρού βασανίσει ημάς;»* (Ματθ. η' 29). **Κανένας δε φοβάται τόσο πολύ, όσο εκείνος που βασανίζει τους άλλους.** Τα πονηρά πνεύματα βασάνιζαν τους ανθρώπους για χιλιάδες χρόνια, έβρισκαν ικανοποίηση στα βασανιστήρια αυτά. Όταν όμως είδαν το Χριστό, τρόμαξαν μπροστά στο μέγιστο Κριτή τους. Ήταν έτοιμα να εγκαταλείψουν τον άνθρωπο και να μπουκ στα γουρούνια ή και σε άλλα

πλάσματα, φτάνει να μην τα εξόριζε ο Χριστός απ' αυτόν τον κόσμο. Ο Χριστός όμως δεν είχε τέτοια πρόθεση. Ο κόσμος αυτός είναι γεμάτος με ανάμικτες δυνάμεις. Είναι ένα πεδίο μάχης, όπου **οι άνθρωποι έχουν να διαλέξουν εντελώς συνειδητά και ελεύθερα**: Ή θ' ακολουθήσουν το Νικητή Χριστό, ή θα πάνε μαζί με τ' ακάθαρτα και νικημένα πνεύματα. Ο Χριστός ήρθε στους ανθρώπους ως Αγάπη, για να δείξει τη δύναμη του καλού πάνω στο κακό και να στερεώσει την πίστη των ανθρώπων στο αγαθό - μόνο στο αγαθό.

***

Το σημερινό ευαγγέλιο περιγράφει ένα μόνο περιστατικό από αναρίθμητα άλλα ανάλογα. Μας λέει πώς ο Κύριος, με την αγάπη Του για τους ανθρώπους, έδειξε για μια ακόμα φορά **τη δύναμη του καλού πάνω στο κακό** και πώς **προσπάθησε να στερεώσει την πίστη** στο παντοδύναμο και νικηφόρο αγαθό.

«Και ελθόντων αυτών προς τον όχλον προσήλθεν αυτώ άνθρωπος γονυπετών αυτόν και λέγων· Κύριε, ελέησόν μου τον υιόν, ότι σεληνιαζεται και κακώς πάσχει· πολλάκις γαρ πίπτει εις το πυρ και πολλάκις εις το ύδωρ» (Ματθ. ιζ' 14-15). Το περιστατικό αυτό το αναφέρουν κι άλλοι δυο ευαγγελιστές: ο Μάρκος (θ' 9-17) κι ο Λουκάς (θ' 37-42). Κι οι δυό τους αναφέρουν κάποιες λεπτομέρειες για την αρρώστια τού παιδιού. Ήταν ο μοναδικός γιος τού πατέρα και τον κατείχε πνεύμα άλαλο. Όταν το ακάθαρτο πνεύμα έμπαινε μέσα του, *«εξαίφνης κράζει και σπαράσσει αυτόν μετά αφρού, και μόλις αποχωρεί απ' αυτού συντρίβων αυτόν» (Λουκ. θ' 39).* Το πονηρό πνεύμα κυριεύει το παιδί κι αυτό έξαφνα κραυγάζει, συγκλονίζεται με σπασμούς όλο του το σώμα, συντρίβεται και βγάζει αφρούς από το στόμα. Πολύ δύσκολα φεύγει από μέσα του.

Τα βέλη τού πονηρού στόχευαν ταυτόχρονα τρεις στόχους: τον άνθρωπο, την κτίση του Θεού και τον ίδιο το Θεό. Το παιδί «σεληνιαζόταν». Πώς θα μπορούσε να ενοχοποιηθεί η σελήνη για την αρρώστια κάποιου ανθρώπου; Αν η σελήνη έχει τη δύναμη να προκαλέσει σ' έναν άνθρωπο αλαλία ή παραφροσύνη, γιατί δεν το κάνει σε όλους; Το κακό δε βρίσκεται στη σελήνη αλλά στο πονηρό και ακάθαρτο πνεύμα που πλανά τον άνθρωπο, ενώ το ίδιο κρύβεται. Ενοχοποιεί τη σελήνη, ώστε οι άνθρωποι να μη

κατηγορήσουν το ίδιο. **Μ' αυτόν τον τρόπο θέλει να οδηγήσει τον άνθρωπο στη σκέψη πως όλη η κτίση του Θεού είναι κακή, πως το κακό έρχεται στον άνθρωπο από τη φύση κι όχι από τα πονηρά πνεύματα που εξέπεσαν από το Θεό. Τα θύματά τους ενεργοποιούνται στις αλλαγές φάσης της σελήνης, ώστε οι άνθρωποι να σκεφτούν: «Ορίστε, το κακό αυτό προέρχεται από τη σελήνη!»** Κι αφού τη σελήνη τη δημιούργησε ο Θεός, σημαίνει πως το κακό προέρχεται από το Θεό. Έτσι πλανιούνται οι άνθρωποι από τ' άγρια και πανούργα αυτά θηρία.

Όλα όσα έκανε ο Θεός είναι καλά λίαν. Αυτό είναι πέρα για πέρα αληθινό. Όλη η κτίση έγινε για να υπηρετήσει τον άνθρωπο, να τον βοηθήσει, όχι να τον βλάψει. Αν και υπάρχουν πράγματα που εμποδίζουν τη φυσική ικανοποίηση του ανθρώπου, ακόμα κι αυτά λειτουργούν για το καλό της ψυχής του, να την χαροποιούν και να την εμπλουτίζουν. *«Σοί εισιν οι ουρανοί και σή εστιν η γη· την οικουμένην και το πλήρωμα αυτής συ εθεμελίωσας»* (Ψαλμ. πη' 12), αναφωνεί ο ιερός Ψαλμωδός. Κι ο ίδιος ο Θεός μάς λέει με το στόμα του **προφήτη Ησαΐα: «πάντα γάρ ταύτα εποίησεν η χειρ μου»** (ξστ' 2).

Οτιδήποτε λοιπόν είναι του Θεού, είναι καλό. Η πηγή βγάζει μόνο ό,τι περιέχει, όχι ό,τι θέλει. Δεν υπάρχει κακό στο Θεό. Πώς λοιπόν μπορεί να προκύψει κακό από Εκείνον, τη μοναδική πηγή του καλού; **Πολλοί αδαείς κι απερίσκεπτοι άνθρωποι ονομάζουν μεγάλο κακό την αρρώστια.** Είναι αλήθεια όμως πως **δεν είναι κακή κάθε αρρώστια. Μερικές αρρώστιες είναι έργο του πονηρού** κι άλλες είναι θεραπεία του κακού. Κακό είναι το πονηρό πνεύμα που ενεργεί σ' έναν παράφρονα ή παρανοϊκό άνθρωπο.

Οι αρρώστιες κι οι δυστυχίες που βρήκαν πολλούς από τους βασιλιάδες του Ισραήλ, επειδή έπραξαν το κακό ενώπιον του Κυρίου (βλ. Α7 Βασ. 25, 30), ήταν **συνέπεια της αμαρτίας τους.** Οι αρρώστιες κι οι δυστυχίες όμως που επιτρέπει ο Κύριος να επισκεφτούν τους δίκαιους, δεν είναι έργο του πονηρού αλλά **φάρμακο, τόσο για τους ίδιους τους δίκαιους όσο και για τους δικούς τους, που κατανοούν πως τα βάσανα τα στέλνει ο Θεός για το καλό τους.** Τα βάσανα που έρχονται από τις επιθέσεις των πονηρών πνευμάτων στον άνθρωπο ή είναι συνέπεια της αμαρτίας, είναι κακά. Εκείνα τα βάσανα που επιτρέπει ο Θεός, για να καθαρίσει τελείως τον άνθρωπο από την αμαρτία, να τον ελευθερώσει από την τυραννία του πονηρού και να του

φέρει κοντά Του, είναι καθαρκτικά. Αυτά δεν προέρχονται από το διάβολο ούτε και είναι από μόνα τους κακά. Προέρχονται από το Θεό και λειτουργούν για το καλό τού ανθρώπου. **«Αγαθόν μοι ότι εταπείνωσάς με, όπως αν μάθω τα δικαιώματά σου»** (Ψαλμ. ριη' 71), λέει ο προφητάνακτας **Δαβίδ**.

Ο πονηρός είναι κακός. Δρόμος του πονηρού είναι η αμαρτία. **Εκτός από τον πονηρό και την αμαρτία, δεν υπάρχει κανένα κακό.** Το πονηρό πνεύμα είναι ένοχο για τα βάσανα του παιδιού αυτού, όχι η σελήνη. **Αν ο Θεός με την αγάπη Του για τον άνθρωπο δεν περιορίζει τα πονηρά πνεύματα και δεν προστάτευε τον άνθρωπο απ' αυτά, είτε άμεσα είτε έμμεσα με τους αγγέλους Του, τα πονηρά πνεύματα θα εξολόθρευαν όλους τους ανθρώπους αστραπιαία, σωματικά και ψυχικά, όπως εξολοθρεύουν οι ακρίδες τους σπόρους στους αγρούς.**

«Και προσήνεγκα αυτόν τοις μαθηταίς σου και ουκ ηδυνήθησαν αυτόν θεραπεύσαι» (Ματθ. ιζ' 16), είπε στον Κύριο ο πατέρας του άρρωστού παιδιού. Εκείνη τη στιγμή έλειπαν τρεις από τους μαθητές του Κυρίου: ο Πέτρος, ο Ιάκωβος κι ο Ιωάννης, που είχαν ακολουθήσει τον Κύριο **στο όρος Θαβώρ, τότε που μεταμορφώθηκε** μπροστά τους. Όταν κατέβηκαν από το όρος μαζί με τον Κύριο, βρήκαν εκεί το πλήθος συγκεντρωμένο γύρω από τους άλλους αποστόλους, καθώς και το άρρωστο παιδί. Αφού δε βρήκε το Χριστό, ο δύστυχος πατέρας έφερε το παιδί στους μαθητές Του, εκείνοι όμως δεν μπόρεσαν να βοηθήσουν. **Δεν είχαν τη δύναμη να το κάνουν αυτό για τρεις λόγους: πρώτο, επειδή οι ίδιοι δεν είχαν αρκετή πίστη· δεύτερο, επειδή κι ο πατέρας του παιδιού δεν είχε πίστη· και τρίτο, επειδή η πίστη έλειπε κι από τους γραμματείς που παρευρίσκονταν εκεί και συζητούσαν με τους μαθητές,** όπως αναφέρει ο Μάρκος (θ' 16). Η απιστία του πατέρα τού παιδιού είναι φανερή από τα λόγια που είπε στο Χριστό. Δε μίλησε όπως ο λεπρός, που είπε: *«Κύριε, εάν θέλης δύνασαί με καθαρίσαι»* (Ματθ. η' 2). Τότε μίλησε ένας άνθρωπος που είχε δυνατή πίστη. Δε μίλησε όπως ο Ιάειρος, όταν κάλεσε το Χριστό για ν' αναστήσει την κόρη του: *«ελθών επίθες επ' αυτήν την χείρά σου και ζήσεται»* (Ματθ. θ' 18). Κι εδώ μίλησε ένας άνθρωπος με δυνατή πίστη. Πολύ λιγότερο μίλησε όπως ο εκατόνταρχος στην Καπερναούμ, που ήταν άρρωστος ο δούλος του: *«μόνον ειπέ λόγω και ιαθήσεται ο παις μου»* (Ματθ. η' 8). Εδώ μίλησε η πολύ μεγάλη πίστη. Εκείνη που είχε τη μεγαλύτερη πίστη όμως, η αιμορροούσα γυναίκα, δεν είπε τίποτα. Σύρθηκε στα πόδια τού Χριστού και άγγιξε το ιμάτιό Του.

Ο πατέρας του παιδιού δε μίλησε σαν κι αυτούς. Αυτός είπε στο Χριστό: «*εί τι δύνασαι, βοήθησον ημίν*» (Μάρκ. θ' 22). *Εί τι δύνασαι!* Αν μπορείς, κάνε κάτι. Ταλαίπωρος άνθρωπος! Θα πρέπει να είχε μάθει πολύ λίγα για το Χριστό και τη δύναμή Του για να μιλάει έτσι σ' Εκείνον, που μπορεί να κάνει τα πάντα. **Κι η αδύναμη πίστη του εξασθένησε ακόμα περισσότερο τη δύναμη των αποστόλων** να τον βοηθήσουν. Έτσι οι σκόπιμες συκοφαντίες των γραμματέων εναντίον του Χριστού και των μαθητών Του, βοήθησαν για να διατυπώσει με τόση αμφιβολία ο πατέρας του παιδιού την ερώτηση: *εί τι δύνασαι*. Η ερώτηση αυτή προδίδει μόνο μια **αμυδρή ακτίνα πίστης**, πολύ πολύ μικρής, έτοιμης να σβήσει.

«*Αποκριθείς δε ο Ιησούς είπεν· ω γενεά άπιστος και διεστραμμένη! έως πότε έσομαι μεθ' υμών; έως πότε ανέξομαι υμών;*» (Ματθ. ιζ' 17). **Ο Κύριος απευθύνθηκε επιτιμητικά σ' όλους γενικά:** στους άπιστους και τους ολιγόπιστους του Ισραήλ, καθώς και σ' όλους εκείνους που ήταν μπροστά Του: στον πατέρα του άρρωστου παιδιού, στους μαθητές Του και κυρίως στους γραμματείς. Ω, *γενεά άπιστος!* Γενεά που έχεις υποταχθεί στον πονηρό, στο διάβολο, που πιστεύει σταθερά στη δύναμη του πονηρού, που υπηρετεί δουλικά τον πονηρό και αρνείται το καλό, που αντιτίθεται στο Θεό· γενεά που έχει λίγη ή και καθόλου πίστη στο καλό, που επαναστατεί στο καλό! Γι' αυτό και πρόσθεσε τη λέξη *διεστραμμένη* ο Κύριος. **Ήθελε μ' αυτόν τον τρόπο να δείξει από πού προέρχεται η απιστία: από τη διαστροφή, τη διαφθορά ή -ακόμα πιο καθαρά- από την αμαρτία. Η απιστία είναι συνέπεια. Αιτία είναι η διαφθορά. Η απιστία είναι κοινωνία με το διάβολο. Η αμαρτία -διαφθορά- είναι ο δρόμος που οδηγεί στην κοινωνία αυτή. Διαφθορά είναι η κατάσταση αποστασίας από το Θεό. Απιστία είναι το σκοτάδι, η αδυναμία κι ο τρόμος όπου βυθίζεται ο άνθρωπος όταν απομακρύνεται από το Θεό.**

Αξίζει να επισημάνουμε πόσο προσεχτικές εκφράσεις χρησιμοποιεί ο Κύριος. **Μιλάει γενικά, δεν κατονομάζει κανέναν. Δεν τον ενδιαφέρει να κάνει κριτική στους ανθρώπους, αλλά να τους ευαισθητοποιήσει. Δε θέλει να τους προσβάλει ή να τους ταπεινώσει, αλλά να ξυπνήσει τη συνείδησή τους, να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν τον εαυτό τους. Πόσο υπέροχη είναι η διδαχή Του για την εποχή μας, για τη γενιά μας, που είναι τόσο πρόθυμη στα λόγια, τόσο γρήγορη να προσβάλει!** Αν οι άνθρωποι μπορούσαν σήμερα να περιορίσουν τη γλώσσα τους και να μετρήσουν τα λόγια τους, να σταματήσουν να προσβάλουν ο ένας τον άλλο, τότε **το μισό κακό στον κόσμο θα εξαφανιζόταν**, τα μισά πονηρά πνεύματα θα εγκατέλειπαν τους ανθρώπους. Ο **απόστολος Ιάκωβος**, που διδάχτηκε το καλό από το παράδειγμα του Διδασκάλου

Του, λέει: «Πολλά γαρ πταίομεν άπαντες. εί τις εν λόγω ου πταίει, ούτος τέλειος ανήρ, δυνατός χαλιναγωγήσαι και όλον το σώμα. ίδε των ίππων τους χαλινούς εις τα στόματα βάλλομεν προς το πείθεσθαι αυτούς ημίν, και όλον το σώμα αυτών μετάγομεν» (Ιάκ. γ' 2-3).

Τί σημαίνουν τα λόγια τού Χριστού, *έως πότε έσομαι μεθ' υμών; έως πότε ανέξομαι υμών;* Φανταστείτε έναν ευγενή και φωτισμένο άνθρωπο, να τον έχουν αναγκάσει να ζήσει ανάμεσα σε αγρίους. Ή ένα βασιλιά που αφήνει το θρόνο του και κατεβαίνει στους αγύρτες κι απατεώνες, όχι μόνο για να ζήσει μαζί τους και να μάθει τον τρόπο ζωής τους, αλλά να τους διδάξει πώς να σκέφτονται, να εργάζονται και να νιώθουν σαν βασιλιάδες, με ευγένεια και μεγαλοκαρδία. Όταν περνούσαν τρεις μέρες, ακόμα κι ένας Βασιλιάς θα φώναζε: «Πόσο καιρό μπορώ να μείνω μαζί σας;». Θα μπούχτιζε από την υπερβολική αγριότητα, την ανοησία, την ακαθαρσία και τη δυσωδία αυτών των τριών ημερών. Ο Κύριος Ιησούς όμως, ο «Βασιλεύς των βασιλέων», **εβγάλε τέτοια φωνή μετά από τριάντα τρία ολόκληρα χρόνια** που ζούσε ανάμεσα σε ανθρώπους, που απείχαν από την αρχοντιά Του πολύ περισσότερο απ' όσο απέχουν οι αγριότεροι των ανθρώπων από τον ευγενέστερο ανάμεσά τους, απ' όσο διαφέρει ο πιο βρώμικος αγύρτης από τον μέγιστο των επίγειων βασιλιάδων.

Σίγουρα ο Κύριος **δε θα μετρούσε το χρόνο σε μέρες και έτη, αλλά με τα έργα και τα θαύματα που είχε κάνει μπροστά σε χιλιάδες ανθρώπους**, με τη διδασκαλία Του που είχε διαδοθεί σε πολλές χιλιάδες ανθρώπινες ψυχές. **Μετά από τόσα έργα και θαύματα, μετά από τόσες διδαχές και άπειρα θαυμαστά περιστατικά** που θα μπορούσαν να καλύψουν χιλιάδες χρόνια, **ξαφνικά είδε πως οι μαθητές Του δεν μπορούσαν να θεραπεύσουν** έναν επιληπτικό νέο και να βγάλουν ένα δαιμόνιο από τον άνθρωπο, μ' όλο που τους είχε διδάξει με λόγια και με το παράδειγμά Του πώς να εκβάλλουν λεγεώνες δαιμόνων. Κι άκουσε έναν αμαρτωλό με πολύ αδύναμη πίστη να του λέει: *εί τι δύνασαι, βοήθησον ημίν.*

Αφού ο Κύριος επιτίμησε εκείνους που ήταν μπροστά για την απιστία τους, μετά τους έδωσε εντολή να φέρουν το άρρωστο παιδί μπροστά Του: *φέρετέ μοι αυτόν ώδε.* Τότε επιτίμησε το δαιμόνιο κι εκείνο βγήκε αμέσως από το σώμα του παιδιού. Την ίδια στιγμή το παιδί έγινε καλά. Αυτά αναφέρει ο Ματθαίος. Οι άλλοι δύο ευαγγελιστές δίνουν λεπτομέρειες για όσα έγιναν πριν από την πραγματική θεραπεία του παιδιού. **Οι τρεις αυτές λεπτομέρειες είναι οι εξής: πρώτη, πως ο Χριστός ρώτησε τον πατέρα από πότε είναι άρρωστο το παιδί· δεύτερη, πως έδωσε έμφαση στην πίστη, ως προϋπόθεση της θεραπείας· και τρίτη, πως την ώρα που οδηγούσαν το παιδί μπροστά στο Χριστό, τρομοκρατημένος ο διάβολος**

εγκατέλειψε το παιδί κι έφυγε.

«Πόσος χρόνος εστίν ως τούτο γέγονεν αυτώ;», ρώτησε ο Ιησούς τον πατέρα του άρρωστου παιδιού (Μάρκ. θ' 21). **Και βέβαια δεν έκανε την ερώτηση αυτή για τον εαυτό Του, αλλά για να την ακούσουν οι συγκεντρωμένοι άνθρωποι. Ο ίδιος το ήξερε καλά**, γνώριζε πως η αρρώστια του παιδιού ήταν μακροχρόνια. Ο πατέρας απάντησε: «*παιδιόθεν*». **Ας αναλογιστεί ο καθένας πόσα τρομερά βάσανα προκαλούνται από τα πονηρά πνεύματα και πόσο μεγάλη είναι η προστασία τού Θεού**. Χωρίς την προστασία Του, τα πονηρά πνεύματα σίγουρα θα είχαν κυριολεκτικά αφανίσει τόσο το σώμα όσο και την ψυχή τού παιδιού. Και τελικά ας σκεφτούμε πόσο μεγάλη είναι η δύναμη του Υιού τού Θεού πάνω στα πονηρά πνεύματα. *Βοήθησον ημίν*, είπε στο Χριστό ο πατέρας τού παιδιού. **Δεν ανέφερε μόνο το παιδί, γιατί τα βάσανα του παιδιού ήταν και του πατέρα του βάσανα, όπως και όλης της οικογένειας**. Αν το παιδί θεραπευόταν, θα ελευθερώνονταν από το βάρος πολλές ανθρώπινες ψυχές. Κι ο Χριστός τού απάντησε: «*ει δύνασαι πιστεύσαι, πάντα δυνατά τω πιστεύοντι*» (Μάρκ. θ' 23).

Όπως συνήθιζε να ενεργεί ο Κύριος, ήθελε να κάνει κι εδώ το μέγιστο δυνατό καλό με μια πράξη. Ένα καλό ήταν ν' αποκαταστήσει την **υγεία του παιδιού**. Αλλά γιατί να μην ωφελήσει και τους άλλους; Γιατί να μην ενισχύσει και να **σταθεροποιήσει την πίστη του πατέρα**; Γιατί να μην κάνει ταυτόχρονα κι ένα **τρίτο καλό**, να δείξει δηλαδή τη δύναμή Του όσο πιο καθαρά γινόταν, **ώστε να του πιστέψουν οι άνθρωποι**; Και γιατί να μην κάνει κι ένα **τέταρτο καλό**, να **καταγγείλει την απιστία και τη διαφθορά, καθώς και τη χαμερπή τάση των ανθρώπων προς το κακό, προς τα πονηρά πνεύματα και την αμαρτία**; Και γιατί να μην επιτύχει κι έναν πέμπτο καλό, κι ένα έκτο κι ένα έβδομο κι όλα τα καλά που μπορούν να προκύψουν από μια καλή πράξη; **Μια καλή πράξη συνήθως σέρνει μαζί της πολλές άλλες**, όπως το τρένο σέρνει πολλά βαγόνια.

Προσέξτε επίσης πως ο Κύριος **συνδυάζει με πολλή σοφία την ακρίβεια με τη λεπτότητα**. Όταν κατάγγειλε αυστηρά την απιστία, μίλησε γενικά, για να διεγείρει όλων την πίστη, χωρίς να ταπεινώσει κανέναν προσωπικά. Μετά, όταν στράφηκε σ' εκείνον που τον ικέτευε, δε μίλησε αυστηρά, αλλά με μεγάλη προσοχή και ευγένεια: *ει δύνασαι πιστεύσαι...* **Αυτή η προσεχτική διατύπωση κι η ευγένεια του Χριστού έφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα**. Ο πατέρας έκραξε με δάκρυα στα

μάτια: **«πιστεύω, κύριε· βοήθει μου τη απιστία»** (Μάρκ. θ' 24).

Δεν υπάρχει τίποτα που να λιώνει ευκολότερα τον πάγο της απιστίας όσο τα δάκρυα. Από τη στιγμή που ο άνθρωπος αυτός έκλαψε μπροστά στον Κύριο και μετανόησε για την προηγούμενη ζωή του, από μέσα του ξεπήδησε η πίστη όπως το νερό από την πηγή. Και τότε είπε τα λόγια που έμειναν ως ένα δυνατό μήνυμα σε όλες τις γενιές των ανθρώπων: *πιστεύω, κύριε· βοήθει μου τη απιστία.*

Τα λόγια αυτά δείχνουν πως ο άνθρωπος δεν μπορεί ούτε να πιστέψει χωρίς τη βοήθεια του Θεού. Από μόνος του μπορεί να φτάσει σε μια υποψία πίστης, να πιστεύει δηλαδή στο καλό και στο κακό ή, με άλλα λόγια, ν' αμφιβάλλει για το καλό και το κακό. Ο δρόμος όμως από τη μερική πίστη στην αληθινή είναι πραγματικά μακρύς. Χωρίς το καθοδηγητικό χέρι του Θεού κανένας άνθρωπος δεν μπορεί ν' ακολουθήσει το δρόμο αυτό. Το νόημα των λόγων του πατέρα του παιδιού, *πιστεύω, κύριε· βοήθει μου τη απιστία*, είναι: **«Βοήθησέ με, Κύριε, να πιστέψω σε Σένα!** Βοήθησε με να μην πιστέψω στο κακό! Βοήθησε με ν' απαλλαγώ εντελώς από τον πονηρό και να ενωθώ μαζί Σου!»

«Έτι δε προσερχομένου αυτού έρρηξεν αυτόν το δαιμόνιον και συνεσπάραξεν» (Λουκ. θ' 42). Αυτό ήταν το τελευταίο πράγμα που επέτρεψε ο Θεός στο δαίμονα. Κι αυτό ώστε να δουν όλοι οι άνθρωποι το φόβο και τον τρόμο που μπορεί να προκαλέσει ο διάβολος στον άνθρωπο. **Να καταλάβουν πόσο ανεπαρκής είναι η δύναμη των ανθρώπων, ακόμα και των καλλίτερων γιατρών του κόσμου, για να γλιτώσουν από το φόβο και τον τρόμο τη ζωή έστω και ενός μόνο ανθρώπου.** Έτσι όταν οι άνθρωποι δουν τη δύναμη του διαβόλου και συνειδητοποιήσουν τη δική τους αδυναμία, θα κατανοήσουν πόσο μεγαλειώδης και θεϊκή είναι η δύναμη του Χριστού. Ο ευαγγελιστής Μάρκος καταγράφει τα λόγια που είπε ο Κύριος στο πονηρό πνεύμα: *«Το πνεύμα το άλαλον και κωφόν, εγώ σοι επιτάσσω, έξελθε εξ αυτού και μηκέτι εισέλθης εις αυτόν»* (Μάρκ. θ' 25). Σοι επιτάσσω, είπε ο Κύριος. Είναι η πηγή της δύναμης και της εξουσίας. Δεν τη δανείζεται από κάποιον άλλο. *«Πάντα όσα έχει ο πατήρ εμά εστι»* (Ιωάν. ιστ' 15), είχε πει σε άλλη περίπτωση ο Κύριος Ιησούς. Και τώρα βλέπουμε πως το επιβεβαιώνει αυτό στην πράξη. *«Σου μιλάω Εγώ· σε διατάζω με την εξουσία που έχω και σε διώχνω από το παιδί με τη δύναμή μου».* Ας το καταλάβουν καλά οι άνθρωποι πως ο Χριστός δεν είναι ένας από τους προφήτες, που έκαναν κάποια θαυμαστά πράγματα

με τη βοήθεια του Θεού, αλλά είναι ο Υιός του Θεού, Εκείνος που προανήγγειλαν οι προφήτες και ανέμενε ο κόσμος.

Θα πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα και το **δεύτερο σκέλος τής εντολής** τού Χριστού προς το διάβολο: **και μηκέτι εισέλθης εις αυτόν**. Ο Κύριος του έδωσε την εντολή όχι μόνο να φύγει, μα και να μην ξαναγυρίσει στον άνθρωπο που είχε τόσο πολύ ταλαιπωρήσει. Αυτό σημαίνει πως **ακόμα κι όταν καθαριστεί και θεραπευτεί ο άνθρωπος, μπορεί να προσβληθεί ξανά από τ' ακάθαρτα πνεύματα**. Ο διάβολος μπορεί να ξανάρθει στον άνθρωπο από τον οποίο διώχτηκε. **Αυτό γίνεται όταν ο αμαρτωλός που μετάνιωσε και συχωρέθηκε από το Θεό, ξαναγυρίσει στην παλιά αμαρτία του**. Τότε ο διάβολος βρίσκει ανοιχτή την είσοδο και ξαναμπαίνει στον άνθρωπο.

Ο Κύριος εδώ διατάζει το διάβολο όχι μόνο να ελευθερώσει το παιδί, μα και να μην ξαναγυρίσει ποτέ.

Κι αυτό για δυο λόγους: **πρώτο, ώστε το θεϊκό δώρο που του έδωσε να είναι ολοκληρωμένο και τέλειο· και δεύτερο, για να διδαχτούμε πως, αφού λάβουμε την άφεση από το Θεό, δεν πρέπει να ξαναγυρίσουμε στην αμαρτία**, «ώσπερ κύων επί το ίδιον εξέραμα» (Β' Πέτρ. β' 22), για να μην εκτεθούμε στον κίνδυνο κι ανοίξουμε πάλι την πόρτα στο πονηρό πνεύμα για να μπει μέσα μας και να μας κυριεύσει.

Μετά το μεγάλο αυτό θαύμα τού Χριστού, «**εξεπλήσσαντο πάντες επί τη μεγαλειότητι του Θεού**», γράφει ο ευαγγελιστής Λουκάς (θ' 43). **Πόσο καλό θα ήταν να έμεινε ο θαυμασμός αυτός διαρκής κι ανεξά-λειπτος από τις ψυχές τών ανθρώπων!** Να μην έσβηνε τόσο γρήγορα όσο οι σαπουνόφουσκες στο νερό! Ο Θεός όμως δε σπέρνει μάταια. Αν ο σπόρος που πέφτει στο δρόμο, στην πέτρα ή ανάμεσα στα ζιζάνια χάνεται, **εκείνος που πέφτει σε καλή γη μένει ζωντανός και αποδίδει καρπούς εκατονταπλάσιους**.

Αργότερα που ο Χριστός έμεινε μόνος με τους μαθητές Του, εκείνοι τον ρώτησαν:

«Τότε προσελθόντες οι μαθηταί τω Ιησού κατ' ιδίαν είπον· διατί ημείς ουκ ηδυνήθημεν εκβαλείν αυτό; ο δε Ιησούς είπεν αυτοίς· δια την απιστίαν υμών. αμήν γαρ λέγω υμίν, εάν έχετε πίστιν ως κόκκον σινάπεως, ερείτε τω όρει τούτω μετάβηθι εντεύθεν εκεί, και μεταβήσεται, και ουδέν αδυνατίσει υμίν» (Ματθ. ιζ' 19-20). **Η ρίζα της αδυναμίας των αποστόλων επομένως ήταν η απιστία. Όσο μεγαλύτερη είναι η πίστη, τόσο μεγαλύτερη κι η δύναμη.** Λιγότερη πίστη, λιγότερη δύναμη. Νωρίτερα ο Κύριος είχε δώσει στους αποστόλους «εξουσία πνευμάτων ακαθάρτων, ώστε εκβάλλειν αυτά και θεραπεύειν πάσαν νόσον και μαλακίαν» (Ματθ. ι' 1). Οι μαθητές έκαναν για κάποιο διάστημα καλή χρήση αυτής της εξουσίας. **Στο μέτρο όμως που εξασθένησε η πίστη τους, είτε από το φόβο των ανθρώπων είτε από υπερηφάνεια, εξασθένησε και η δύναμη που τους έδωσε.** Στον Αδάμ είχε δοθεί εξουσία πάνω σ' όλα τα πλάσματα. Με την παρακοή, την απληστία και την υπερηφάνειά του όμως, έχασε την εξουσία αυτή. Οι απόστολοι τώρα, από κάποιο δικό τους σφάλμα, είχαν χάσει τη δύναμη και την εξουσία που τους είχε δώσει ο Κύριος. **Η χαμένη αυτή δύναμη τώρα μπορεί ν' ανακτηθεί μόνο με πίστη,** πίστη και περισσότερη πίστη.

Σ' αυτήν την περίπτωση ο Κύριος έδωσε μεγάλη έμφαση στο θέμα της πίστης. Η πίστη μπορεί να μετακινήσει και όρη. Δεν αδυνατεί τίποτα μπροστά της. Ο κόκκος του σιναπιού είναι πολύ μικρός, το άρωμά του όμως μπορεί να διαπεράσει ένα μπωλ ολόκληρο με φαγητό. Γράφει ο **άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων** στην Κατήχησή του αρ. 5: «Όπως ο κόκκος του σιναπιού, που είναι μικρός σε μέγεθος αλλά μεγάλος σε ενέργεια, όταν σπαρεί σ' έναν τόπο βγάζει πολλούς κλάδους, ώστε σ' αυτούς να κάθονται και πουλιά, έτσι είναι κι η πίστη. Σύντομα κάνει έργα μεγάλα. Γι' αυτό έχετε πίστη σ' Εκείνον, για να σας δώσει πίστη δυνατή, που ενεργεί πέρα από την ανθρώπινη δύναμη». Αν έχετε πίστη έστω όσο ο κόκκος του σιναπιού, τα βουνά θα υποχωρήσουν μπροστά σας και θα μετακινηθούν από το ένα μέρος σε άλλο.

Γιατί ο ίδιος ο Κύριος δε μετακίνησε βουνά; Επειδή δεν του ήταν απαραίτητο να το κάνει. Έκανε εκείνα μόνο τα θαύματα, που χρειάζονταν για να ωφελήσουν τους ανθρώπους, για τη σωτηρία τους. Είναι όμως μεγαλύτερο θαύμα να μετακινήσεις ένα βουνό ή να μετατρέψεις το νερό σε κρασί, να πολλαπλασιάσεις τους άρτους, να εκβάλλεις πονηρά πνεύματα, να θεραπεύσεις όλων των λογίων τις αρρώστιες, να περπατήσεις πάνω στο νερό ή να γαληνέψεις μ' ένα λόγο - ή και μία σκέψη - τις καταιγίδες και τους ανέμους; Δεν αποκλείεται πιστοί του Χριστού, που είχαν πολύ μεγάλη πίστη και σε ειδικές περιπτώσεις, νά 'καναν και το θαύμα αυτό, να μετακίνησαν δηλαδή όρη. Είναι όμως τα ψηλά βουνά πιο φοβερά φορτία για τον άνθρωπο από τις εγκόσμιες μέριμνες, τους εγκόσμιους δεσμούς και

τις αλυσίδες των παθών; Εκείνος που μπορεί να σηκώσει τα βάρη αυτά από την ψυχή του ανθρώπου και να τα ρίξει στη θάλασσα, σίγουρα έχει μετακινήσει το μεγαλύτερο βουνό του κόσμου.

«Τούτο δε το γένος ουκ εκπορεύεται ει μη εν προσευχή και νηστεία» (Ματθ. ιζ' 21). Η νηστεία κι η προσευχή είναι οι δύο πυλώνες της πίστης, δυο δυνατές φλόγες που κατακαίουν τα πονηρά πνεύματα. Με τη νηστεία καταπραΰνονται και νεκρώνονται όλα τα σωματικά πάθη, κυρίως τα σαρκικά. Με την προσευχή πολεμούνται κι αφανίζονται όλα τ' άλλα πάθη της ψυχής, της καρδιάς και του νου, όπως πονηρές επιθυμίες, κακές πράξεις, φθόνος, εκδίκηση, μίσος, κακία, υπερηφάνεια, κενοδοξία και άλλα. Με τη νηστεία καθαρίζονται τα δοχεία τού σώματος και της ψυχής από το ακάθαρμο περιεχόμενο των εγκόσμιων παθών και της κακίας τους. Με την προσευχή έλκεται το Αγιο Πνεύμα στο άδειο και καθαρό δοχείο κι εγκαθίσταται στον άνθρωπο η πληρότητα της πίστης.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει από χρόνια αμνημόνευτα τονίσει τη δοκιμασμένη συνταγή της νηστείας για όλα τα σωματικά πάθη και σαν ένα δυνατό όπλο εναντίον των πονηρών πνευμάτων. Εκείνοι που υποβαθμίζουν ή απορρίπτουν τη νηστεία, στην ουσία υποβαθμίζουν κι απορρίπτουν μια θεμελιακή εντολή του Κυρίου Ιησού, που αφορά στη σωτηρία του ανθρώπου. Η προσευχή ενισχύεται με τη νηστεία, η πίστη εδραιώνεται κι από τη μια (την προσευχή) κι από την άλλη (τη νηστεία). Κι η πίστη μετακινεί όρη, εκβάλλει δαιμόνια και κάνει δυνατά τα αδύνατα.

Τα τελευταία λόγια του Χριστού στο σημερινό ευαγγέλιο δε φαίνεται να έχουν σχέση με το περιστατικό που προηγήθηκε. Μετά το μεγάλο θαύμα της θεραπείας του δαιμονισμένου παιδιού κι ενώ οι άνθρωποι θαύμαζαν το γεγονός, ο Κύριος άρχισε να μιλάει στους μαθητές για το Πάθος Του. *«Μέλλει ο υιός τού ανθρώπου παραδίδοσθαι εις χείρας ανθρώπων, και αποκτενούσιν αυτόν, και τη τρίτη ημέρα εγερθήσεται. και ελυπήθησαν σφόδρα» (Ματθ. ιζ' 22, 23).* Γιατί μετά το θαύμα, όπως και μετά από κάποια άλλα από τα θαύματά Του, ο Κύριος μιλούσε στους μαθητές για το Πάθος Του; Το έκανε αυτό ώστε, όταν ερχόταν το πλήρωμα του χρόνου, να μην αποκαρδιωθούν, να μην ολιγοπιστήσουν. Τά 'λεγε αυτά στους μαθητές μετά από τα μεγάλα θαύματα Του, ώστε οι προρρήσεις αυτές, κοντά στα μεγάλα γεγονότα, τη δόξα και τα εγκώμια με τα οποία τον υποδέχονταν, να

χαραχτούν καλύτερα στο νου τους. Τά 'λεγε όμως και για να διδάξει, όχι μόνο τους αποστόλους αλλά και μας. Να κατανοήσουμε πως μετά από τόσο μεγάλα έργα δεν πρέπει να ζητούμε και να περιμένουμε ανταμοιβή από τους ανθρώπους, αλλά να είμαστε έτοιμοι για το χειρότερο, για τα σκληρότερα χτυπήματα και τις ταπεινώσεις, ακόμα κι απ' αυτούς που βοηθήσαμε κι ευεργετήσαμε πολύ.

***

Ο Κύριος δεν προείπε μόνο το πάθος και το θάνατό Του, αλλά και την ένδοξη Ανάστασή Του. Στο τέλος όλων υπάρχει η Ανάσταση, η νίκη κι η αιώνια δόξα. Ο Κύριος προείπε στους μαθητές Του κάτι που φαινόταν αδύνατο. **Ήθελε να τουώσει την πίστη τους, για ν' αντιμετωπίσουν όσα θ' ακολουθούσαν, να τους διδάξει πως πρέπει να πιστέψουν όσα τους είπε. Πίστη όση ο κόκκος του σιναπιού ή ακόμα λιγότερη, πρέπει νά 'χει κάθε άνθρωπος για νά 'ναι προετοιμασμένος και να περιμένει κάθε είδος βασάνων σ' αυτόν τον κόσμο. Νά 'ναι σίγουρος όμως πως στο τέλος υπάρχει η ανάσταση. Κάθε επίγεια δόξα και κάθε έπαινο πρέπει να τα λογαριάζουμε σαν μηδέν. Μετά απ' όλους τους θριάμβους που μπορεί να προσφέρει ο κόσμος, πρέπει ν' αναμένουμε τον πειρασμό. Όλα όσα μας στέλνει ο ουράνιος Πατέρας μας, πρέπει να τα δεχόμαστε με ταπείνωση και υπακοή. Δεν πρέπει ν' απαριθμούμε τα καλά που έχουμε κάνει για το λαό, την πόλη ή το χωριό, για το έθνος ή για την πατρίδα μας. Δεν πρέπει να επαναστατούμε όταν μας πιέζουν προβλήματα. Αν κάναμε κάτι για τους πλησίον μας, αυτό έγινε με τη βοήθεια του Θεού. Έτσι είναι. Κάθε καλό γίνεται από το Θεό, εμείς είμαστε απλά όργανά Του. Επομένως δεν πρέπει να γογγύζουμε όταν μας στείλει ο Θεός βάσανα μετά την εγκόσμια δόξα, ταπείνωση μετά από επαίνους, φτώχεια μετά τον πλούτο, περιφρόνηση μετά από ματαιοδοξία, αρρώστια μετά την υγεία, μόνωση και εγκατάλειψη μετά από την απόλαυση πολλών φίλων.**

Ο Θεός γνωρίζει γιατί μας τα στέλνει όλ' αυτά. Γνωρίζει πως όλα είναι για το καλό μας. Πρώτο, για να μάθουμε να εκτιμούμε τις αιώνιες κι άφθαρτες αξίες και να μην οδηγηθούμε στο θάνατο παρασυρμένοι από την ψεύτικη και παροδική λαμπρότητα αυτού του κόσμου. Δεύτερο, πως δεν πρέπει να λάβουμε ανταπόδοση από τους ανθρώπους για τα καλά που

κάναμε σ' αυτόν τον κόσμο, γιατί έτσι δε θα μείνει τίποτα να περιμένουμε για να λάβουμε στη μέλλουσα ζωή. Όταν φτάσουμε στην πύλη της ουράνιας βασιλείας, εύχομαι να μην ακούσουμε: «*Πορεύεσθε απ' εμού, ότι ήδη απέχετε τον μισθόν υμών*».

Ελπίζω να μη συμβεί αυτό σε μας. Για να μη χαθούμε αιώνια όταν έρθει το σίγουρο τέλος αυτού του κόσμου, απ' όπου λάβαμε δόξα και τιμή, ο Κύριος Ιησούς Χριστός, **ο μοναδικός μας Φίλος**, μας διδάσκει πως μετά τη μέγιστη δόξα, τον έπαινο και την τιμή που μπορεί να μας προσφέρει αυτός ο κόσμος, **πρέπει να προετοιμαστούμε για ν' αναλάβουμε το σταυρό μας**. Γι' αυτό πρέπει δόξα και ύμνος στον Κύριο Ιησού Χριστό, μαζί με τον άναρχο Πατέρα Του και το Πανάγιο Πνεύμα, την ομοούσια και αδιαίρετη Τριάδα, τώρα και πάντα και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

(Αγίου Νικολάου Βελιμίροβιτς, Ομιλίες Δ' - Κυριακοδρόμιο, Εκδ. Πέτρου Μπότση, 2012)

Συνιστούμε ανεπιφύλακτα στους επισκέπτες της ιστοσελίδος μας το εξαιρετικό βιβλίο με τις ομιλίες του Αγ. Νικολάου Βελιμίροβιτς:

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>
